

A TETEM*

Múlt év novemberében a harmadlagos szifilisz jellemző szövődményeként kisebb szélütése volt. Ettől beszéde szaggatottá vált, de elméje tiszta maradt. December elsején a Vörösmarty Akadémia alakuló gyűlésén már „romokban”, de még ott volt, sőt beszédet is mondott. Január elején elkapta a spanyolnáthát, s az ebből kialakuló magas lázzal járó tüdőgyulladását két hete a ligeti Park Szanatóriumban kezelik.

Agóniája január 27-én hajnalban kezdődik. A nagybeteg ágyánál ekkor csak egyetlen ápolónő, Papp Mariska tartózkodik. Este még megvacsorázott, kisvártatva elszenderedett. Az egész napos harminckilenc fokos láz alábbhagyott. Éjfél tájt elkezd köhögni. Aztán elalszik. Reggel nyolc körül már nehezen lélegzik. Az inspekciós Reiss doktornő kámforinjekciót ad be neki, de már ez sem segít. Reggel negyed kilenckor exitus Ady Endre.

A kórboncolás alapján a halált a főverőér megrepedése okozta, melyet a harmadlagos vérbaj jellemző megnyilvánulása, az aorta idült gyulladása miatt kialakult főverőértágulat előzött meg.

*

A ligeti szanatóriumban a halott első látogatói között van Móricz Zsigmond is: „Leveszik a kendőt, már eléggé fagyott, jobbról nézem, halott, balról nézem, halott, rémüldözve lélekben járom körbe, halott, halott. Halott. Halott, s lassan új objektummá lesz. Amint felismerem az idegen tömegben a múltat, egyre közelebb ér hozzám, lassan már él. Döbbenetes. Új test, új ember, soha nem láttam, ő biztos, de ez egy más, egy új s szép. Egész új s merész. A halál kiváltotta belőle a költő szilaj dacát. Hátravetett feje a barna, rideg kópárnát megnyomja, s haja, mint viharban csapzik homlokára. (...) Elszánt búsmagyar, soha egész életében ilyen vizionárius, ilyen sasképet nem mutatott. Csak a szája fájdalmas. A homloka kemény, mint a sárga márvány, orra éles és fénylő, arca kékesen árnyalt, tegnap borotvált.”

*

Babitsnak még aznap kézbesítik a *Nyugat* gyászjelentőjét:

A NYUGAT folyóirat mély fájdalommal tudatja, hogy szerkesztője
és legnagyobb büszkesége

A D Y E N D R E

meghalt.

Szellemi vezére volt ő munkásságunknak a NYUGAT bölcsőkorá-
óta, s szelleme vezérünk marad a jövőben is! Ezzel a fogadalommal
búcsúzunk nagy halottunktól. Nem akarjuk őt elveszteni soha!

*

27-én délután a *Pesti Napló* szerkesztőségében találkozik Hatvany Lajos,
Jászi Oszkár, Babits Mihály, Móricz Zsigmond és Czakó osztálytanácsos,
a kultuszminisztérium kiküldöttje, aki egy nagy, kék dossziét szorongat a
kezeiben: – A Mikszáth temetéséről szóló akta, ehhez a költségvetéshez
kell tartanunk magunkat – suttogja bennfentesen.

Közben megérkezik a temetkezési vállalat képviselője is, és magabizto-
san kijelenti: – Én tudom, hogyan kell csinálni az ilyet. Görgeyt is a Mú-
zeumból temették, meg Justh Gyulát is. Erre Jászi Oszkár megjegyzi, hogy
a temetésnek a mai időkhöz méltóan, azaz a Mikszáthénál kisebb pompá-
val kellene lefolynia. Mire a vállalat vonogató temetkezési vállalkozó előter-
jeszti a költségvetést. Az urak minden egyes tételnél külön megállnak, ta-
nakodnak. A végén aztán megállapodnak a gyászbeszédék sorrendjében.

*

Január 28-án Hatvany Babitscsal, Móriczcal a Kerepes úti temetőben,
hogy kiválasszák a város által adományozott díszsírhelyet.

A költő holttestét közben felravatalozzák a Nemzeti Múzeum gyász-
drapériás előcsarnokában.

Móricz a temetőből Hamburger Jenőhöz, a szocialista párt titkárához
siet, hogy a Vörösmarty Akadémia elnökeként megkérje, gondoskodna
munkásokról, akik a temetés alatt fenntartanák a rendet. Hamburger, aki
civilben röntgenorvos, a kedélyes tudós szerepét játszva biztosítja Móriczot,

hogy „neki semmiség egy ilyen parányi ügy elintézése... hogyne, ő ad száz elsőrangú szervezett munkást, akiknek a legnagyobb gyakorlatuk van a rend fenntartásában”. Ha Móricz tömeget akar, azzal is szívesen szolgálhat. És felveszi a telefonkagylót.

Ki tudja, talán Kun Bélával vagy csak egy titkárral beszél, aki azt harsogja a telefonba, hogy „Ady Endre a polgárság költője volt, nem a munkásságé, mi sem elmenni, sem el nem menni nem fogunk, nincs semmi dolgunk ott! Öröknek igen.” „Tudniillik a szocialistáknak” – gondolja Móricz, és lógó orral távozik.

*

Január 29-én eltemetik Adyt. Móricz izgatottan állapítja meg, hogy egy óraker még nyoma sincs rendfenntartónak, noha a szocialista vezetőség még ötven tengerészt is megígért. De két óraker, sőt háromkor is ugyanez a helyzet. Közben „a Múzeum rácsánál óriási néptömeg szorult”. Akármikor kitörhet a fejvesztett verekedés, és egyetlen rendező sincs a helyszínen.

A szertartás kezdetén a Magyar Nemzeti Operaház énekkara énekel, majd az Általános Munkásdalárda, miközben a koporsót leveszik a gyász-kocsiról.

A beszédek elhangzása és a pap imája alatt özvegy Ady Endréné egyfolytában Babits Mihály tekintetét keresi.

Aztán a Munkásdalárda gyászáneke mellett elföldelik a koporsót.

*

Január 30-án Babitshoz Érmindszentről megérkezik a családi gyászjelentő:

Szívetszagató, mélységes fájdalommal tudatjuk minden jó emberünkkel, hogy kicsiny családunk büszkesége, fejünknek ékes koronája, a mi drága jó fiunk,
A D Y E N D R E
a Vörösmarty Akadémia elnöke
élete 41. évében, f. évi január 27-én hosszas szenvedés után
csöndesen elhunyt.

Hazájának s anyai költeményében sírva ostorozott nemzetének tragikus sorsa felőrölte testi és lelki erejét: keserű szívvel,

tört reményekkel távozott el tőlünk s hagyott bennünket
a sötét kétségbeesésben.

A magyar literatura súlyos vesztesége mellett oh, ne tűnjék
fel hivalkodásnak a mi külön, mélységes gyászunk, keserű bánatunk,
hiszen mi mindenünket elveszítettük Benne!

Drága halottunkat ideiglenesen Budapesten temették el,
s a közlekedési

viszonyok miatt szülei és testvére nem lehettek
ott koporsója mellett, de mihelyt lehetséges lesz, – annyiszor
hangoztatott kívánsága szerint, – hazahozzuk Őt szülőfalujába,
Érmindszentre, s itt helyezzük el végleges, örök nyugalomra
családunk közös temetkezőhelyén.

Siratjuk keservesen, amíg úgysis kihalásra predesztinált kis
családunknak csak egyetlen tagja is életben lesz.

Érmindszent, 1919. január 30.

Ady Lőrinc és Ady Lőrincné

Özv. Ady Endréné

Ady Lajos és felesége.

*

Az elfogult Móricz Ady temetésének másnapján, január 30-án nyilatkozni akar Hamburger Jenő mulasztásáról, de előbb felhívja telefonon. A lelkes hangú Hamburger azzal védekezik, hogy a tengerészeket sajnos felrendelték a várba, ahol délben véres tüntetés volt, s hogy maga is ott volt, és majd megőrült, hogy nem tudott segíteni, és a temető közönségre hárít minden felelősséget. Móricz elhiszi a hazugságot, és visszavonja a nyilatkozatát. „Beugrottam neki – fogja írni augusztusban a naplójában. – Váratlanul s meglepőnek tűnt föl ez az idea. Igaz, a közönség elképzelhetetlenül barbár volt. Úriemberek és úrinők, s egymást legázolták. Akik soha egy Ady-verset el nem tudtak gúny nélkül olvasni, rendőrrel pofoztatták fel magukat, mégis betörtek. Zsidók voltak. A zsidó frechség akkor világosodott ki először előttem. Azért is írtam meg azt a nyilatkozatot, mert még öntudatlanul ugyan, de az tört ki belőlem.”